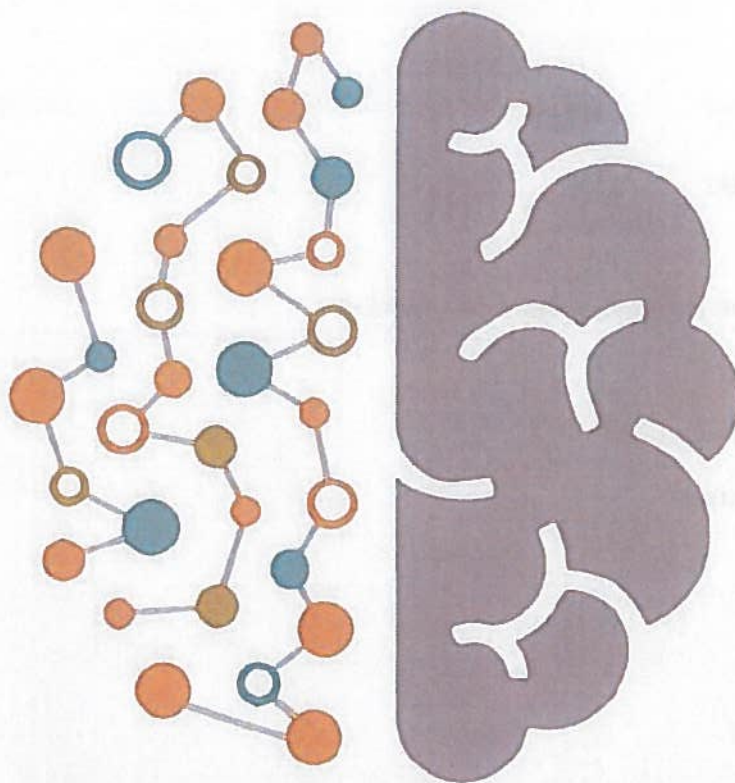

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update Des-/misinformatie

Week 45, 28 OKTOBER t/m 3 NOVEMBER 2020

Inhoudsopgave

[1] Leeswijzer	3
[2] Inleiding	4
[3] 7-lagen model	5
[4] Conclusies	6
[5] Verdieping: Verschuiving sociale media platformen	7
[6] Virusnarratief	14
[7] Rusland vs. EU narratief	16
[8] Vaccinatie-narratief	18
Bijlagen	20

[1] Leeswijzer

In het eerste deel van dit product leest u een onderwerp ter verdieping. Deze week: Verschuiving sociale media platformen. In het tweede gedeelte leest u de actuele updates van de drie gevestigde desinformatie-narratieven: Het virusnarratief, het Rusland vs. EU narratief en het vaccinatiennarratief. Het 5G-narratief wordt nog wel gemonitord, maar staat wegens een structurele afname van aandacht niet meer in dit product.

WHO WE ARE

- Het LIMC genereert in een **experimentele** vorm **situational awareness (SA)** en **situational understanding (SU)** voor het CLAS en civiele overheden over de COVID-19 crisis. Hierdoor worden militaire en civiele besluitvormingsprocessen gevoed met **inzicht** en waar mogelijk **handelingsperspectief**.
- Met het LIMC kan de Koninklijke Landmacht **ervaring opdoen** met het **samenbrengen van information manoeuvre** capaciteiten die insight, foresight en doorlopend handelingsperspectief bieden in drie dimensies (cognitief, virtueel en fysiek).

In dit product wordt gewerkt met een mate van waarschijnlijkheid in relatie tot de gegeven duiding, conclusies of beoordeling van de factoren van invloed. In de onderstaande tabel is de mate van waarschijnlijkheid toegelicht.

Terminologie	Confidence level
Zeer waarschijnlijk	Meer dan 90%
Waarschijnlijk	60-90%
Mogelijk	40-60%
Onwaarschijnlijk	10-40%
Zeer onwaarschijnlijk	Minder dan 10%

[2] Inleiding

Des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 hebben een negatief effect op onze samenleving. De overheid wordt daar in toenemende mate mee geconfronteerd. Het duiden van des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 is essentieel om snel te kunnen bepalen of, hoe en door wie gereageerd moet worden op een bepaald narratief. Als ondersteuning richt het LIMC zich op het interpreteren van beschikbare data en het schrijven van aanvullende *assessments*. Dit doet het LIMC aan de hand van de volgende hoofd- en deelvragen:

Hoofdvraag:

In hoeverre beïnvloedt des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 de Nederlandse samenleving?

Deelvragen:

1. Wat zijn de heersende narratieven of thema's?
2. Wat is de invloed van des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 op het openbaar bestuur?
3. Wat is de invloed van des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 op de Nederlandse cohesie?

De vier heersende narratieven uit deelvraag 1 worden wekelijks gemonitord door het LIMC. Dit product schetst de ontwikkelingen die deze narratieven de komende drie maanden mogelijk door zullen maken. De verschillende narratieven zijn onderworpen aan een aantal analysetechnieken die tot *scenario building* leiden. Het resultaat hiervan is een overzicht van mogelijke toekomstscenario's per narratief voor de korte termijn (tot december 2020). Vervolgens worden er implicaties opgesteld en toegelicht aan de hand van het 7-lagen model (P.5).

Gezien de huidige juridische restricties op deze opdracht zijn wij beperkt in het monitoren van de scenario's. Het is vooralsnog niet mogelijk om bronmateriaal met persoonsgegevens te verwerken in onze analyses. Om deze reden zijn wij genooddaakt onze assessments hoofdzakelijk te baseren op berichtgeving in nieuwsmedia. Daarnaast beperken de juridische restricties het LIMC om de intentie van bronnen te onderzoeken. Het is hierdoor onmogelijk om te achterhalen of er sprake is van des-/misinformatie. Derhalve wordt in dit stuk enkel gesproken over des-/misinformatie.

Tot slot hebben we een drietal mogelijke scenario's opgenomen (zie bijlage 6) die gelden voor de middellange termijn (tot januari 2021). Deze scenario's zijn niet toegespitst op onze heersende narratieven maar behelzen de mogelijke impact van des-/misinformatie in zijn geheel. Dit is nodig om de termijn te kunnen verlengen naar zes maanden (de narratieven veranderen te snel om hierover op lange termijn uitspraken te doen) en om te voorkomen dat we eventuele nieuw opkomende narratieven over het hoofd zien door onze focus te veel op onze vier heersende narratieven te leggen.

[3] 7-lagen model

Sociale laag

Gevormd door de interactie van overheden, bedrijven, organisaties, militaire eenheden, netwerken en de eigen groep ten opzichte van andere groepen of individuen. Activiteiten gericht op het beïnvloeden van doelgroepen, zoals het verspreiden van des-/misinformatie vallen hieronder.

Cognitieve laag

Bestaat uit de perceptie, besluitvorming, overtuigingen en gemoedstoestand van individuen. De heersende narratieven worden gebruikt om de cognitieve laag te beïnvloeden.

Persona laag

Gekoppeld aan de menselijke laag kan een individu meerdere rollen en identiteiten hebben, zogeheten personas. Bij personas kan bijvoorbeeld worden gedacht aan trollaccounts of de digitale representatie van een actiegroep (zoals VirusWaarheid).

Logische laag

Omvat data, machinetaal, algoritmen, protocollen en instructies, die op hun beurt veelal gekoppeld zijn aan de onderliggende netwerkinfrastructuur. Onder de logische laag valt bijvoorbeeld het aanbieden van het 5G-netwerk door providers aan de afnemer.

Fysieke netwerk laag

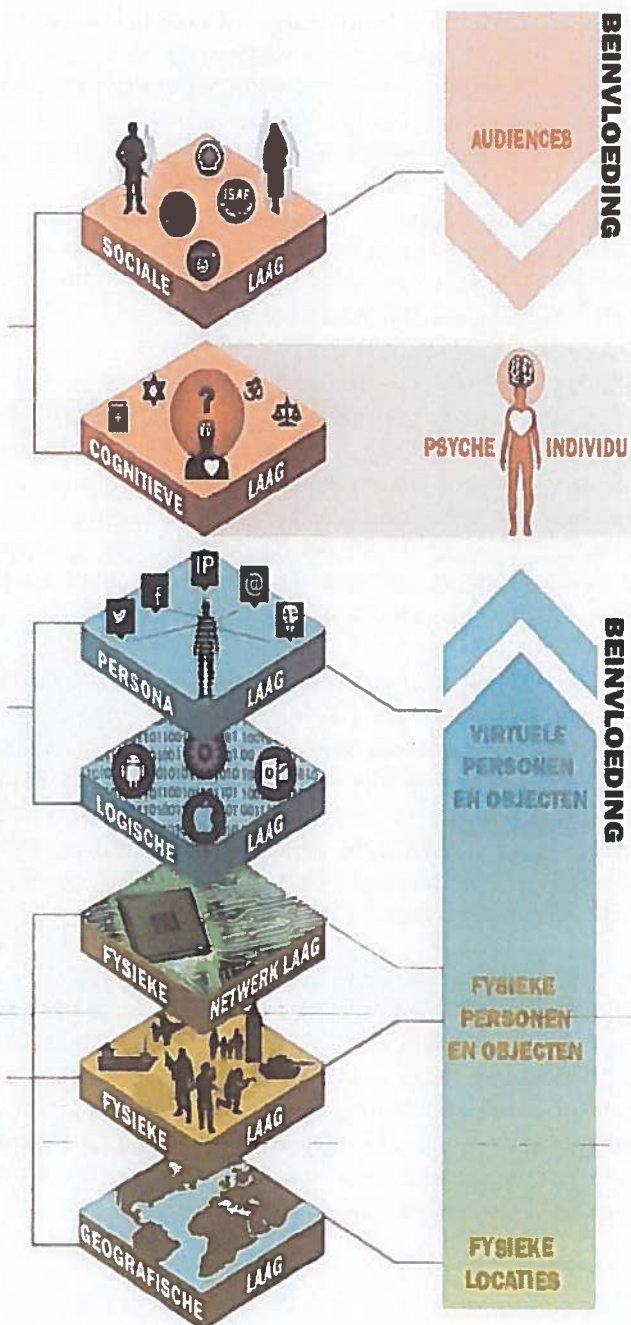
Omvat alle benodigde hardware en technische infrastructuur die een informatienetwerk vormt met bijbehorende fysieke connectoren, zoals zendmasten voorzien van 5G-techniek.

Fysieke laag

Omvat alle zichtbare fysieke personen, groepen en objecten in de 'echte wereld', zoals actiegroepen, demonstranten, (overheids-)gebouwen, etc.

Geografische laag

De fysieke plaats op de aarde en valt samen met de traditioneel fysiek-geografische militaire domeinen land, zee, lucht en ruimte. Het plaatst een gebeurtenis in tijd en ruimte. De geografische laag bestaat bijvoorbeeld uit testlocaties van vaccins of protestlocaties.

[4] Conclusies

Verdieping

Het is waarschijnlijk dat er een beperkte verschuiving plaatsvindt naar nieuwe sociale media platformen om zo zonder barrières des-/misinformatie te verspreiden. Nieuwe sociale media platformen zoals FriendWeb en BitChute worden waarschijnlijk slechts door een beperkt aantal groeperingen gebruikt. Telegram wordt door een groot aantal groeperingen gebruikt. Daarnaast roept een aantal groeperingen op om via de eigen website in contact te blijven in plaats van via sociale media.

Heersende narratieven

Het virusnarratief ontwikkelt zich richting het scenario "Noodzakelijk kwaad". Het Rusland vs. EU narratief ontwikkelt zich verder in het scenario "Europa houdt stand" en het vaccinatenarratief bevindt zich in het scenario "Einde crisis in zicht".

- **Het virusnarratief:** Ontwikkeling van "Geen acceptatie" richting "Noodzakelijk kwaad"

De afgelopen week gaf de [REDACTED] aan dat de gedeeltelijke lockdown "in ieder geval nog tot in december zal duren". De huidige maatregelen, die in beginsel vier weken zouden duren, worden dus zeer waarschijnlijk verlengd. Ondanks de recent ingezette daling van het aantal besmettingen, is het waarschijnlijk dat het kabinet op 3 november besluit de maatregelen verder aan te scherpen. De tendens dat het narratief leeft in de alternatieve media en wordt verworpen in de traditionele media zet zich voort. De traditionele media veroordelen des-/misinformatie terwijl berichtgeving in de alternatieve media verhardt.

- **Het Rusland vs. EU narratief:** Verdere ontwikkeling in "Europa houdt stand"

De eensgezindheid onder de EU-lidstaten is waarschijnlijk toegenomen in vergelijking met vorige week. Tijdens een virtuele vergadering hebben de regeringsleiders van de EU-lidstaten hun steun uitgesproken voor een voorstel van de Europese Commissie. Dit voorstel moet leiden tot nauwere samenwerking tussen de lidstaten in de aanpak van de COVID-19 crisis. Er zijn geen ontwikkelingen met betrekking tot de aandacht voor Russische desinformatie in de (niet-)traditionele media. Wat betreft de alternatieve media publiceert De Andere Krant op 4 november een nieuwe editie, waarin de 'onbewezen' connectie tussen De Andere Krant en Rusland aan bod komt.

- **Het vaccinatenarratief:** "Einde crisis in zicht"

Het vaccinatenarratief heeft de afgelopen week geen ontwikkeling doorgemaakt. Diverse farmaceutische bedrijven die een vaccin ontwikkelen dat door de EU is aangekocht, waaronder AstraZeneca en Pfizer, maken in de komende weken waarschijnlijk de resultaten van de laatste testfase bekend. Een enkel bericht in de traditionele media gaat in op zorgen over de betrouwbaarheid van de testresultaten en de effectiviteit van de ingekochte vaccins. De testresultaten kunnen mogelijk een vertekend beeld geven over de effectiviteit van de vaccins, omdat er voornamelijk getest wordt op mensen die niet tot de risicogroep behoren.

[5] Verdieping: Verschuiving sociale media platformen

Inleiding

De afgelopen maanden is er een ontwikkeling gaande waarin het verspreiden van des-/misinformatie op sociale media in toenemende mate wordt tegengegaan. In augustus startte Facebook met het verwijderen van 'QAnon' pagina's.¹ Op 6 oktober verwijderden Facebook en Instagram vervolgens alle pagina's met aan 'QAnon' gelieerde content die aanzet tot geweld. YouTube volgde niet veel later met een soortgelijk beleid. Op 3 november verwijderde Twitter 90 Nederlandse 'QAnon' accounts. Platformen zoals 'CommonSense tv' en 'Café Weltschmerz' werden al geconfronteerd met dit sociale media beleid, doordat hun video's werden verwijderd van YouTube.^{2,3}

Om de verspreiding van des-/misinformatie in kaart te brengen, is het van belang om te onderzoeken welke platformen hiervoor gebruikt worden. Het weren van des-/misinformatie op traditionele sociale media zoals Facebook en YouTube zorgt mogelijk voor een verschuiving naar nieuwe sociale media platformen. Nieuwe sociale media platformen bieden groeperingen⁴ de kans om (verwijderde) des-/misinformatie alsnog te verspreiden.

De centrale vraag van deze verdieping luidt dan ook: in hoeverre leidt het weren van des-/misinformatie tot een verschuiving van traditionele naar alternatieve sociale media platformen?

Onder traditionele sociale media worden in deze verdieping verstaan: Facebook, Instagram, WhatsApp, LinkedIn, Twitter en YouTube. In de nationale en internationale media worden er verschillende alternatieve sociale media platformen genoemd. De meest voorkomende platformen zijn Telegram, BitChute, MeWe, FriendWeb, Banned.video, Parler, AltCensored, Brandnewtube, Open.tube, Brighteon, Mastodon en ActivityPub. Voor deze verdieping is er gekeken naar de platformen die genoemd worden in het Nederlandse medialandschap (zie bijlage 7). Dat zijn Telegram, BitChute, MeWe en FriendWeb (zie voor verdere duiding figuur 1, volgende pagina).⁵

¹ <https://www.nu.nl/tech/6082307/facebook-verwijderd-alle-groepen-die-zijn-gelinkt-aan-complotgroep-qanon.html> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

² <https://commonsensetv.nl/youtube-maakt-ons-monddood-lees-hier-waarom/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

³ <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/09/09/kort-gevingomstreden-coronavideos-blijven-offline-a4011373> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

⁴ Met groeperingen wordt bedoeld: alle organisaties/websites/platformen weergegeven in het netwerkonderzoek (zie bijlage 1)

⁵ 20201028-DV_1090SINTCIE_OSSUPINTREP003-Censuur (002)

	Telegram	BitChute	FriendWeb	MeWe
Opgericht in	2013	2017	2013	2012
Beheerder	▪ Russische oprichters ▪ Geregistreerd als zowel Amerikaans als Brits bedrijf	Engeland	Nederland	Verenigde Staten
Functie	Berichtendienst	Videodienst	Sociaal medium	Sociaal medium
Alternatief platform voor	WhatsApp	YouTube	Facebook	Facebook
Bereik	Internationaal	Internationaal	Nationaal	Internationaal
Ledenbestand	400 miljoen (april 2020)	-	10.000 (oktober 2020)	6 miljoen (oktober 2019)
Voordelen	+ Telegram pagina's zonder account toegankelijk + Versleutelde content + Gesloten platform: toegang overheid kleiner en monitoren moeilijker	+ Organisaties verspreiden elkaars content via BitChute + Onafhankelijk van advertenties + Gebruikers kunnen rechtstreeks betalingen naar videomakers sturen	+ Minder strenge beoordeling van de content dan traditionele sociale media + Herkenbaar format (Facebook) + Geen reclametracking op basis van algoritmes en geen trackingcookies	+ Privacy waarborging + Advertentievrij + Geen tracking-cookies
Nadelen	- Minder privacy: alles toegankelijk en openbaar - Gematigde COVID-19 scepticus blootgesteld aan radicale en extremistische content	- Weinig verwijzingen van alternatieve websites naar BitChute	- Huisregels: restricties/blokking bij overschrijden van de regels ('te heftige content') - Nauwelijks verwijzingen van alternatieve websites naar FriendWeb	- Nauwelijks verwijzingen van alternatieve websites naar MeWe - Gebruiker moet betalen als meer dan 8GB aan content wordt geplaatst

Figuur 1: Meest populaire alternatieve sociale media platformen in Nederland en hun eigenschappen

Conclusie

Het is waarschijnlijk dat er een beperkte verschuiving plaatsvindt naar nieuwe sociale media platformen om zo zónder barrières des-/misinformatie te verspreiden. Nieuwe sociale media platformen zoals FriendWeb en BitChute worden waarschijnlijk slechts door een beperkt aantal groeperingen gebruikt. Telegram wordt door een groot aantal groeperingen gebruikt. Daarnaast roept een aantal groeperingen op om via de eigen website in contact te blijven in plaats van via sociale media.

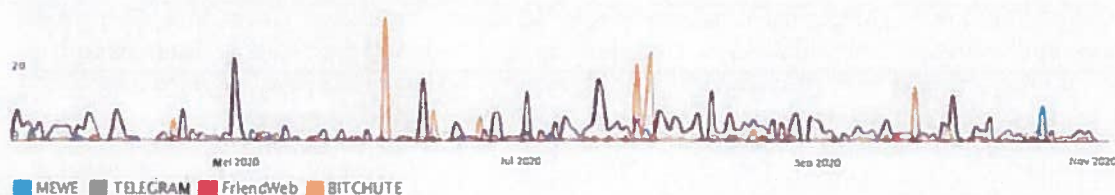

Waarschijnlijk dat groeperingen Telegram gebruiken als alternatief platform en gebruikers blootstellen aan radicalere content

Telegram dient waarschijnlijk als alternatief platform voor de mobiele chatdienst WhatsApp. Verschillende groeperingen stellen dat WhatsApp onbetrouwbaar en gecompromitteerd is omdat WhatsApp in bezit is van Facebook. Telegram zou sterk versleuteld zijn en waarborgt de privacy daardoor beter. De kans dat 'kwaadwillenden', ofwel de overheid, toegang krijgen tot verstuurd berichten, foto's en video's is daardoor kleiner.^{6 7}

Uit berichtgeving die voorkomt uit de traditionele, niet-traditionele en alternatieve media blijkt dat Telegram een aantrekkelijk platform is. Van alle alternatieve platformen wordt Telegram het meest genoemd in berichtgeving (zie figuur 2).

Aantal berichten over platformen in medialandschap

Figuur 2: Aantal berichten waarin alternatieve sociale media platformen genoemd worden gedurende de COVID-19 crisis. Telegram wordt vrij constant genoemd, BitChute kent een aantal pieken. De BitChute pieken van eind juli ontstaan mogelijk doordat Facebook, YouTube en Twitter die dag een video hebben verwijderd waarin artsen kritiek leveren op de aanpak van de COVID-19 crisis.^{8 9 10 11} FriendWeb en MeWe worden zeer beperkt genoemd

Een groot deel van de groeperingen uit het netwerkonderzoek (zie bijlage 1) gebruikt Telegram (zie figuur 3). Zij gebruiken Telegram op verschillende manieren. Ten eerste zijn er groeperingen die Telegram gebruiken om vrij toegankelijke berichten te verspreiden. Gebruikers kunnen zelf berichten plaatsen op een pagina en op elkaar reageren. Deze pagina's zijn ook zonder Telegramaccount toegankelijk, wat op verschillende sociale media platformen niet mogelijk is. Waarschijnlijk wenst de desbetreffende groepering zo een relatief groot publiek te bereiken, terwijl de kans op verwijdering van het bericht door Telegram klein is. Privacy van de individuele gebruiker is daarbij ondergeschikt aan het bereik van de berichtgeving, alles is toegankelijk en openbaar. Voorbeelden van dit soort openbare Telegramaccounts zijn de accounts van 'NineForNews' (790 leden) en 'Viruswaarheid' (8166 leden).^{12 13}

⁶ <https://www.dlmplus.nl/2020/04/15/facebook-scherpt-censuur-corona-berichten-aan-dlm-plus-kiest-voor-telegram-en-mewe/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

⁷ <https://hetmeestgevaarlijkebijgeloof.nl/wees-smart/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

⁸ <https://commonsenselv.nl/facebook-twitter-en-youtube-censureren-persconferentie-capitol-hill-artsen-kondigen-geneesmiddel-covid19-aan/> (Geraadpleegd op 3 november 2020)

⁹ <https://stichtingvaccinenvrij.nl/facebook-google-youtube-twitter-censureren-een-video-van-artsen-tijdens-een-coronavirus-persconferentie/> (Geraadpleegd op 3 november 2020)

¹⁰ <https://www.waaitoknow.nl/2020/07/28/artsen-spreken-zich-uit-niemand-hoeft-dood-te-gaan/> (Geraadpleegd op 3 november 2020)

¹¹ <https://www.waaitoknow.nl/gezondheid/corona-kwestie/virologen-in-us-roepen-om-actie-wake-up/> (Geraadpleegd op 3 november 2020)

¹² <https://t.me/viruswaanin> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

¹³ <https://t.me/ninefornews> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

Ten tweede zijn er groeperingen uit het netwerkoverzicht die Telegram gebruiken als gesloten platform waar enkel leden content kunnen plaatsen. Deze Telegramaccounts zijn vaak kleiner en zonder toestemming is berichtgeving niet te raadplegen. De groeperingen geven in deze gevallen aan dat zij 'censuur' hebben ondervonden door Facebook of LinkedIn en dat zij aan Facebook gelieerde media (zoals Instagram en WhatsApp) wantrouwen. Voorbeelden van deze groeperingen zijn Blauwe Tijger, Burgerfront, [REDACTED] en 'EnerzijdsAnderzijds'.^{14 15 16 17} Door het gebruik van gesloten platformen is het voor deze groeperingen makkelijker hun berichtgeving af te schermen. Doordat de berichtgeving afgeschermd is bevat deze waarschijnlijk radicalere content of worden er activiteiten georganiseerd via de berichten.

Aanhangers van groeperingen uit het netwerkoverzicht die zich verplaatsen naar Telegram, worden waarschijnlijk in toenemende mate blootgesteld aan radicale, gewelddadige en/of (rechts)extremistische content. Door de afwezigheid van inhoudelijke controle op berichtgeving werd het platform in het verleden gebruikt door terroristische groeperingen zoals ISIS en rechtsextremistische groeperingen zoals het Duitse 'Nordadler'.¹⁸ Dit soort groeperingen kan vrijwel ongeremd extreme content plaatsen. Daarnaast zorgt de aanwezigheid van gelijkgestemden op Telegram er mogelijk voor dat gebruikers worden gesterkt in hun overtuiging. Sommige pagina's op Telegram zijn enkel toegankelijk voor mensen met overeenkomstig gedachtegoed.¹⁹

¹⁴ https://www.facebook.com/permalink.php?id=507501079904938&story_fbid=3441946125860404 (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

¹⁵ <https://www.burgerfront.nl/burgerfront-ni-ook-op-telegram/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

¹⁶ [https://www.\[REDACTED\]/2017/03/14/facebook-blokkeert-account-\[REDACTED\]](https://www.[REDACTED]/2017/03/14/facebook-blokkeert-account-[REDACTED]) (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

¹⁷ <https://enerzijdsanderzijds.nl/2020/09/30/in-de-ban-op-linkedin/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

¹⁸ <https://duitslandinstituut.nl/artikel/38521/duitsland-verbiedt-extremistische-vereniging-nordadler> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

¹⁹ <https://www.nctv.nl/orderwerpen/dtn/actueel-dreigingsniveau/rechts-extremisme> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

Actiegroepen	Telegram	BitChute	Friendweb	MeWe
1.5 x beter				
Blaauwe bijger				
Brabant in Opstand				
Burgerfront.nl				
Café Weltschmerz				
CommonSenseTV				
De Andere Krant				
De Dagelijkse Standaard				
De ommekeer				
EnerzijdsAnderzijds				
Gele Hesjes NL				
Gezond Verstand				
HoeZitHetNuEcht				
Knowledge Matters				
LNN Media				
NineForNews				
NVKP				
Occult Blog				
Onafhankelijke Pers Nederland				
Ongehoord Nederland				
Pateo				
QAnon Nederland				
SamenTerugNaarNormaal				
Stichting Vaccinvrij				
TelegramNL				
VirusWaarheid				
Vitafakten.nl				
Voorvrijheid.nu				
Wakkeren/wakkere wereld				
Wees de Weerstand				
Wereld Boeken				
WiiNu/Veiligwinkelen				
Xandernieuws				

■ Heeft een account ■ Verwijst naar/wordt genoemd op ■ Geen verband

Figuur 3: Gebruikte platformen door organisaties uit het netwerkoverzicht van de verdieping van de weekly update week 44. Telegram wordt veelvuldig gebruikt. Gebruik van MeWe komt niet naar voren in berichtgeving vanuit de organisaties. Daadwerkelijk gebruik van MeWe kon echter niet geverifieerd worden, omdat daar een account voor nodig is.

Mogelijk dat BitChute dient als middel om radicalere deel van volgers aan te spreken. BitChute dient waarschijnlijk als alternatief platform voor videoplatfrom YouTube. Verschillende groeperingen uit het netwerkoverzicht stellen dat ze door nieuwe regels en strengere handhaving vanuit YouTube gedwongen zijn over te stappen op alternatieve platformen zoals BitChute.²⁰ BitChute is in 2017 opgericht om de regels van YouTube te omzeilen en staat bekend om het feit dat zij extreemrechts gedachtegoed accommoderen.²¹

Het is mogelijk dat groeperingen uit het netwerkoverzicht BitChute gebruiken om een radicaler deel van de volgers aan te spreken, die de weg naar BitChute zelfstandig weet te vinden. Meerdere groeperingen maken gebruik van BitChute, maar verwijzen niet naar BitChute via hun website. Voorbeelden hiervan zijn VirusWaarheid, WeesdeWeerstand, Café Weltschmerz en CommonSense TV (tussen de 100 en 500 volgers).^{22 23 24 25}

²⁰ <https://www.dlmplus.nl/2020/04/30/alternatieve-platforms-bered-je-voor-op-onvrije-tijden-voorkom-censuur/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020) (Geraadpleegd op 3 november 2020)

²¹ <https://torrentfreak.com/bitchute-is-a-bittorrent-powered-youtube-alternative-170129/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

²² <https://www.bitchute.com/channel/DUjeufbqkEVU/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

²³ <https://www.bitchute.com/channel/xmaXGKpczYK3/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

²⁴ <https://www.bitchute.com/channel/buU7ZZPeMJCIR/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

²⁵ <https://www.bitchute.com/channel/ILSheN1dXIZH/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

Daarnaast verspreiden groeperingen elkaars content via BitChute. Zo verspreidt de Onafhankelijke Media Groep (110 volgers) filmpjes van onder meer Blauwe Tijger, [REDACTED] en De Ommekeer.²⁶ De beperkte berichtgeving over BitChute in de alternatieve media is tevens terug te zien in figuur 2 & 3.

Onwaarschijnlijk dat MeWe wordt gebruikt als alternatief platform

MeWe is een Amerikaans platform dat fungeert als alternatief voor Facebook. MeWe staat bekend om de waarborging van de privacy van zijn gebruikers. Dit komt voornamelijk doordat MeWe is ontstaan als reactie op privacy schandalen met betrekking tot Facebook. Door deze privacy waarborging is MeWe in de Verenigde Staten uitgegroeid tot een veilige haven voor complottenkers.²⁷ Het is echter onwaarschijnlijk dat Nederlandse groeperingen grootschalig gebruikmaken van MeWe. Er is nauwelijks berichtgeving in de alternatieve media over MeWe (zie figuur 2) en geen enkele groepering uit het netwerkonderzoek verwijst naar MeWe via de website (zie figuur 3).

Mogelijk dat FriendWeb wordt gebruikt als alternatief platform

FriendWeb geldt ook als een platform dat gebruikt wordt als alternatief voor Facebook. FriendWeb is een Nederlands platform dat de geplaatste content inder streng beoordeelt dan de traditionele sociale media. Volgens de NOS groeide het platform vooral nadat Facebook startte met het verwijderen van afbeeldingen van Zwarte Piet. In september is het ledenaantal met 4000 leden toegenomen op een ledenbestand van 10.000. Voorbeelden uit het verleden tonen aan dat ledenaantallen waarschijnlijk toenemen op momenten dat de kritiek op Facebook heviger wordt.²⁸

Wat betreft de groeperingen uit het netwerkonverzicht is alleen Viruswaarheid openlijk actief op FriendWeb, zij het in beperkte mate (37 leden).

Waarschijnlijk dat een aantal groeperingen niet haar achterban communiceert via hun eigen website in plaats van via sociale media

Een aantal groeperingen heeft, nadat content van sociale media werd verwijderd door een aangescherpt beleid, haar volgers opgeroepen zoveel mogelijk de website te volgen. De website [REDACTED].nl werd opgericht nadat het Facebookaccount van [REDACTED] werd geblokkeerd.²⁹ Daarnaast gebruiken groeperingen email en nieuwsbrieven om in contact te blijven met volgers. Zo introduceert 'WeesdeWeerstand' via de website een mailinglist (zie figuur 4).³⁰ Ook 'Café Weltschmerz' roept volgers op om emailadressen door te geven zodat men geïnformeerd blijft in het geval dat YouTube content verwijderd.³¹ [REDACTED].nl gebruikt een eigen videostream op de website zodat YouTube omzeild wordt.³²

MIS NIETS MELD JE AAN!

We hebben geen social media meer nodig! STAY IN TOUCH HERE!

Vul hier je naam in

Vul hier je email in

JA IK MELD ME AAN

Figuur 4: Een banner op weesdeweerstand.nl. Een mailinglist als oplossing tegen het sociale media beleid gericht op het weren van des-/misinformatie.³³

²⁶ <https://www.bitchute.com/channel/11uvwcpAa2QX/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

²⁷ <https://www.rollingslope.com/culture/culture-features/mewe-anti-vaxxers-conspiracy-theorists-822746/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

²⁸ <https://nos.nl/artikel/2350911-duizenden-facebook-leden-stapten-over-naar-friendweb-hier-is-geen-censuur.html> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

²⁹ [https://www.\[REDACTED\].nl/2018/03/04/de-censuur-zal-alleen-maar-erger-worden/](https://www.[REDACTED].nl/2018/03/04/de-censuur-zal-alleen-maar-erger-worden/) (Geraadpleegd op 2 november 2020)

³⁰ <https://www.weesdeweerstand.nl/> (Geraadpleegd op 29 oktober 2020)

³¹ [https://www.\[REDACTED\].nl/exclusive-7-juni/](https://www.[REDACTED].nl/exclusive-7-juni/) (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

³² <https://www.weesdeweerstand.nl/> (Geraadpleegd op 30 oktober 2020)

Relativering

Het is mogelijk dat de verschuiving van traditionele sociale media platformen naar alternatieve sociale media platformen groter is dan hierboven geschetst. Mogelijk worden niet alle nieuwe sociale media platformen genoemd in de berichtgeving van het medialandschap, waardoor zij niet zijn meegenomen in dit onderzoek. Echter geven de meeste groeperingen het op hun websites aan als zij een nieuw platform gaan gebruiken. Op deze wijze worden platformverschuivingen waarschijnlijk voor het grootste deel zichtbaar.

Prognose

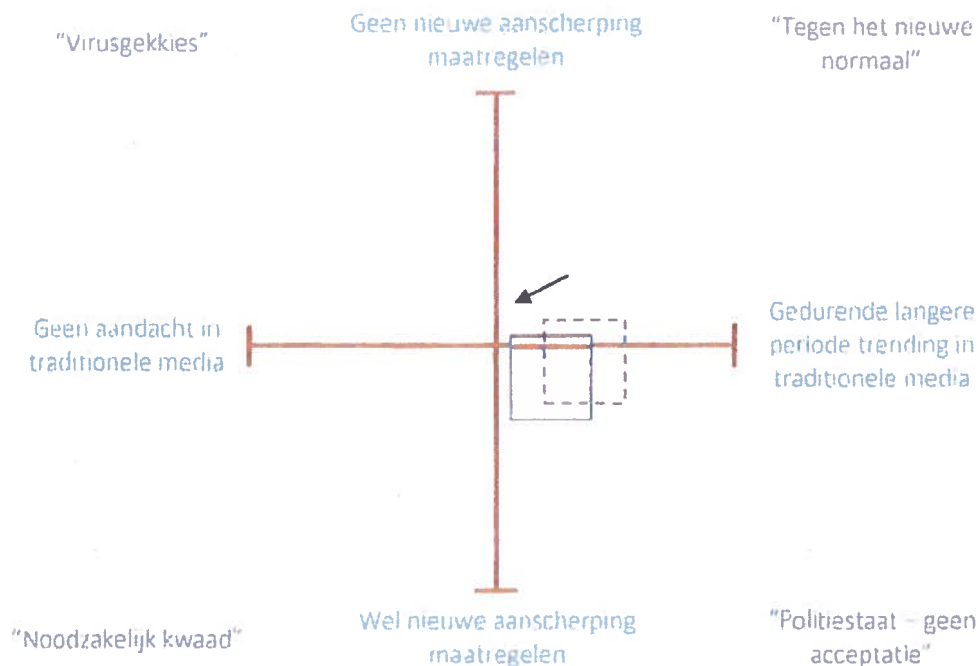
Het is mogelijk dat in de nasleep van de Amerikaanse verkiezingen het Amerikaanse platform Parler aan populariteit wint onder de Nederlandse groeperingen uit het netwerkoverzicht. 'QAnon Nederland' besteedt veel aandacht aan de Amerikaanse verkiezingen. Hierbij verwijzen zij vaak naar het Amerikaanse platform Parler, waar veel des-/misinformatie over de Amerikaanse verkiezingen staat.

Implicatie

Het is mogelijk dat groeperingen een toenemend (rechts)extremistisch karakter krijgen en daardoor radicalere acties ondernemen. Het gebruik van Telegram en BitChute leidt tot een toenemende blootstelling aan (rechts)extremistische en radicale content. Dit uit zich mogelijk in meer oproepen tot geweld en intimidatie in het virtuele domein, vooral op Telegram. Het is echter moeilijk om dit waar te nemen doordat Telegram gesloten groepen heeft. Het omslagpunt van activiteiten in de virtuele dimensie naar activiteiten in de fysieke dimensie is hierdoor ook moeilijk te monitoren. Mogelijke activiteiten in de fysieke dimensie zijn demonstraties tegen de COVID-19 maatregelen, of intimidatie van politici en bewindspersonen.

[6] Virusnarratief

Dit betreft de wilskunst van een kwantitatieve analyse. De matrix is er geen schatverdeling dichtaan op het essentieel

Samenvatting: Virusnarratief

Het narratief gaat over de invloed van pseudowetenschappelijk onderzoek op de publieke opinie over de getroffen maatregelen tegen COVID-19. Het omvat alle des-/misinformatie die gebruikt wordt als verzet tegen het huidige COVID-19-beleid (zie voor volledig narratief bijlage 2).

Subconclusie: "Geen acceptatie" richting "Noodzakelijk kwaad"

De afgelopen week gaf de [redacted] aan dat de gedeeltelijke lockdown "in ieder geval nog tot in december zal duren".¹⁵ De huidige maatregelen, die in beginsel vier weken zouden duren, worden dus zeer waarschijnlijk verlengd. Ondanks de recent ingezette daling van het aantal besmettingen is het waarschijnlijk dat het kabinet op 3 november besluit de maatregelen verder aan te scherpen.¹⁶

¹⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/mediateksten/2020/10/27/letterlijke-tekst-per-conferentie>

[redacted] 27 10 2020 (Geraadpleegd op 2 november 2020)

¹⁶ <https://nos.nl/artikel/2354878-waarschijnlijk-aanscherping-coronaregels-mogelijk-met-twee-mensen-buiten.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

[6] Virusnarratief

De tendens dat het narratief leeft in de alternatieve media en wordt verworpen in de traditionele media zet zich voort. De traditionele media veroordelen des-/misinformatie terwijl berichtgeving in de alternatieve media verhardt. Het overnemen van de hashtag #ditismijnzorg – in het leven geroepen door artsenfederatie KNMG om de zorgmedewerkers te steunen – door groeperingen ondervond bijvoorbeeld veel kritiek in de traditionele media. De traditionele media berichtten dat het overnemen van de hashtag “schokkend en onbegrijpelijk” is en in lijn is met toenemende intimidatie en agressie richting de zorg.^{36 37} In de niet-traditionele media werd een enkele keer kritisch gereageerd op de maatregelen van het kabinet, waarbij werd benadrukt dat het kabinet zich te veel focust op COVID-19 patiënten en de reguliere zorg uit het oog verliest.³⁸ Berichtgeving in de alternatieve media richtte zich de afgelopen week vooral op de spoedwet en overheidsmaatregelen.^{39 40 41}

Het alternatieve blad Gezond Verstand verscheen de afgelopen week in een reclameblok van Radio 1. De Reclame Code Commissie ontving vervolgens relatief veel klachten over het reclamespotje en gaat de geldigheid van deze klachten nader onderzoeken. Stichting Ether Reclame (STER), die de reclame bij de publieke omroep verzorgt, gaf aan de reclame te hebben geplaatst vanwege de vrijheid van meningsuiting.⁴² Wat betreft de verkoop van Gezond Verstand gaat ook Primera, in navolging van AKO en Bruna, het blad aanbieden. Primera laat de keuze tot verkoop echter aan de afzonderlijke filialen. Twee derde van de filialen gaf aan het blad niet te gaan verkopen omdat zij de COVID-19 crisis “uiterst serieus nemen”.⁴³

Implicatie: Mogelijke opleving zichtbaar in virtuele en fysieke dimensie

Het is mogelijk dat groeperingen overheidscommunicatie en besluitvorming (zoals persconferenties en nieuwe maatregelen) gebruiken om het narratief te doen opleven. Doordat de traditionele media des-/misinformatie veroordelen en doordat de grotere sociale media platformen des-/misinformatie waren, verschuiven groeperingen hun berichtgeving naar alternatieve platformen in de virtuele dimensie. Om alsnog media-aandacht te genereren voor hun boodschap, richten groeperingen zich mogelijk op activiteiten in de fysieke dimensie (zoals demonstraties of ongehoorzaamheid ten aanzien van de maatregelen) die vervolgens opgepikt worden door de media. De verkiezingen in de Verenigde Staten geven deze activiteiten mogelijk een extra impuls omdat meerdere anti-overheidsgroeperingen berichten over deze verkiezingen. De actiegroep ‘QAnon Nederland’ bericht veelvuldig over de verkiezingen.⁴⁴ Als de [REDACTED] de verkiezingen wint is het waarschijnlijk dat een deel van de aanhangers van QAnon deze ‘overwinning op de gevestigde orde’ in de alternatieve media benadrukt. Mogelijk komen zij ook fysiek samen om de overwinning te vieren. In het geval dat de [REDACTED] de verkiezingen verliest, is het waarschijnlijk dat een deel van de aanhangers van QAnon dit ‘onrecht’ in de alternatieve media benadrukt. Mogelijk geven zij hier fysiek opvolging aan middels een demonstratie.

³⁶ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/virusontkenners-en-andere-coronaxceptieklapen-steunactie-voor-zorgmedewerkers~b0e8bc3f/> (Geraadpleegd op 3 november 2020)

³⁷ <https://nos.nl/artikel/2354962-zorgmedewerkers-in-maart-kregen-we-applaus-nu-staat-er-bewaking-voor-da-deur.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

³⁸ <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2020/huisarts-reageert-op-persoonlijk-corona/> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

³⁹ <https://www.xandernieuws.net/algemeen/aangenomen-spoedwet-verandert-nederland-in-permanente-klimaat-virus-dictatuur/> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁴⁰ <https://wakkeren.nl/nieuws/> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁴¹ <https://www.xandernieuws.net/algemeen/remdesivir-onderzoek-bewijst-dat-middel-niet-werkt-tegen-covid-19-maar-hcq-wel/> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

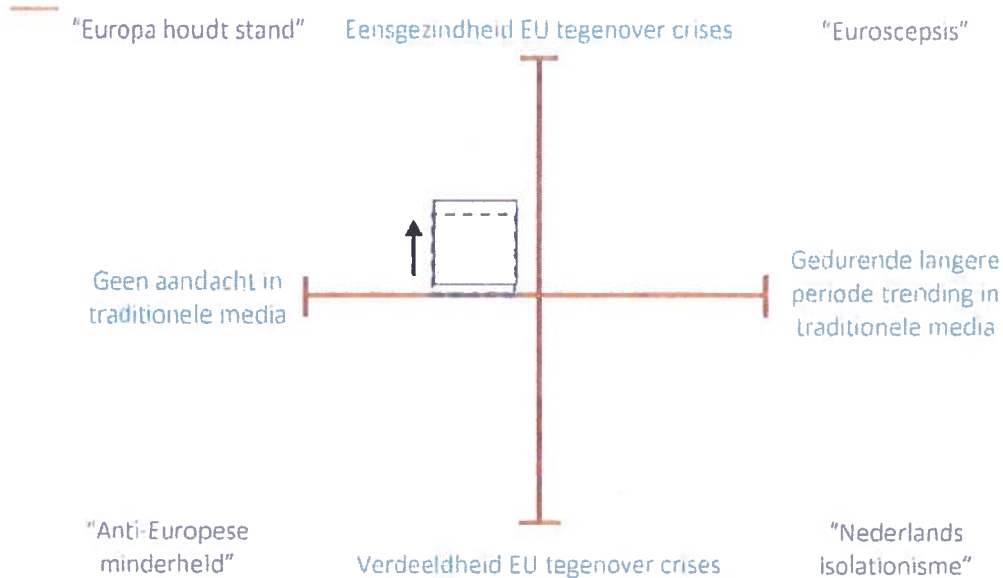
⁴² <https://nos.nl/artikel/2354202-klachten-over-reclame-tijdschrift-gezond-verstand-in-ster-blok-op-radio-1.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁴³ <https://www.nu.nl/media/6087761/twee-derde-van-primera's-gaat-omstreden-blad-gezond-verstand-niet-verkopen.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁴⁴ <https://qanonnederland.wordpress.com/category/uncategorized/> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

[7] Rusland vs. EU narratief

De betreft de uithoek van een kwalitatieve analyse. Derhalve is er geen schaalverdeling zichtbaar op het assenkruis.

Samenvatting: Rusland vs. EU narratief

Het narratief gaat over het actief verspreiden van desinformatie door aan Rusland gelieerde partijen met als doel maatschappelijke verdeeldheid te creëren binnen de EU. In het narratief wordt Nederland zelf niet direct als doelwit gezien maar kunnen Nederlandse belangen in het buitenland wel geschaad worden door desinformatie (zie voor volledig narratief bijlage 3).

Subconclusie: Verdere ontwikkeling in "Europa houdt stand"

De eensgezindheid onder de EU-lidstaten is waarschijnlijk toegenomen in vergelijking met vorige week. Tijdens een virtuele vergadering hebben de regeringsleiders van de EU-lidstaten hun steun uitgesproken voor een voorstel van de Europese Commissie. Dit voorstel moet uiteindelijk leiden tot nauwere samenwerking tussen de lidstaten in de aanpak van de COVID-19 crisis. In het voorstel presenteerde de Europese Commissie een aantal actiepunten waarin de lidstaten hun krachten kunnen bundelen, zoals het gezamenlijk ontwikkelen van effectievere en snellere testen, het garanderen van essentiële bevoorrading, en het op elkaar aansluiten van nationale COVID-19 apps.^{45 45 47}

⁴⁵ <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/zonder-europese-samenwerking-wint-het-virus-en-verliest-de-democratie~ba87e71c/> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁴⁶ <https://www.nd.nl/nieuws/buitenland/999623/zonder-samenwerking-wint-virus> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁴⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1986 (Geraadpleegd op 2 november 2020)

[7] Rusland vs. EU narratief

Er zijn geen ontwikkelingen met betrekking tot de aandacht voor Russische desinformatie in de (niet-)traditionele media. De [REDACTED] erkende deze week in een conferentie over de COVID-19 crisis dat zich lichte problemen voordeden bij het opschalen van de productie van Sputnik-V vaccins.⁴⁸

⁴⁹ De grootschalige vaccinatieprogramma's die Rusland heeft gepland voor het einde van dit jaar lopen hierdoor waarschijnlijk vertraging op. Dit nieuws heeft volgens de Russische instituten die het Sputnik-V vaccin ontwikkelen echter geen nadelige gevolgen op de testfase van het vaccin. Zij stellen dat er genoeg voorraad is om de testen doorgang te laten vinden.^{50 51}

In de alternatieve media publiceert De Andere Krant op 4 november een nieuwe editie. De editie wordt verspreid via het distributienetwerk van OnsNetwerk.nu en heeft 'Media' als onderwerp. De Andere Krant gaat in deze editie in op de 'onbewezen' connectie tussen De Andere Krant en Rusland.⁵² Dit onderwerp is in lijn met nieuwe activiteiten van Viruswaarheid. Viruswaarheid bereidt zich voor op het aanspannen van een rechtszaak tegen de Nederlandse traditionele media. De aanklachten zijn onder meer gericht op "Angst zaaien" en "Inmenging van commerciële of politieke belangen/organisaties".⁵³

Implicatie: Invloed fysieke verspreiding desinformatie deels zichtbaar in virtuele dimensie

De invloed van desinformatie vanuit Rusland wordt mogelijk groter door de fysieke uitgave van alternatieve nieuwsbladen die waarschijnlijk desinformatie gelieerd aan Rusland publiceren. Toename van het draagvlak voor Russische desinformatie is waarschijnlijk gedeeltelijk zichtbaar in de virtuele dimensie, als pro-Russische berichtgeving in de alternatieve bladen 'Gezond Verstand' en 'De Andere Krant' verspreid wordt in de alternatieve en sociale media.

⁴⁸ <https://www.cnn.com/2020/10/29/coronavirus-vaccine-russia/index.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁴⁹ <https://www.businessinsider.com/russia-sputnik-v-vaccine-trials-temporarily-halted-over-supply-shortage-2020-11> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁵⁰ <https://www.livemint.com/science/health/russian-researchers-deny-reports-of-sputnik-v-trials-being-temporarily-halted-11604072537440.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

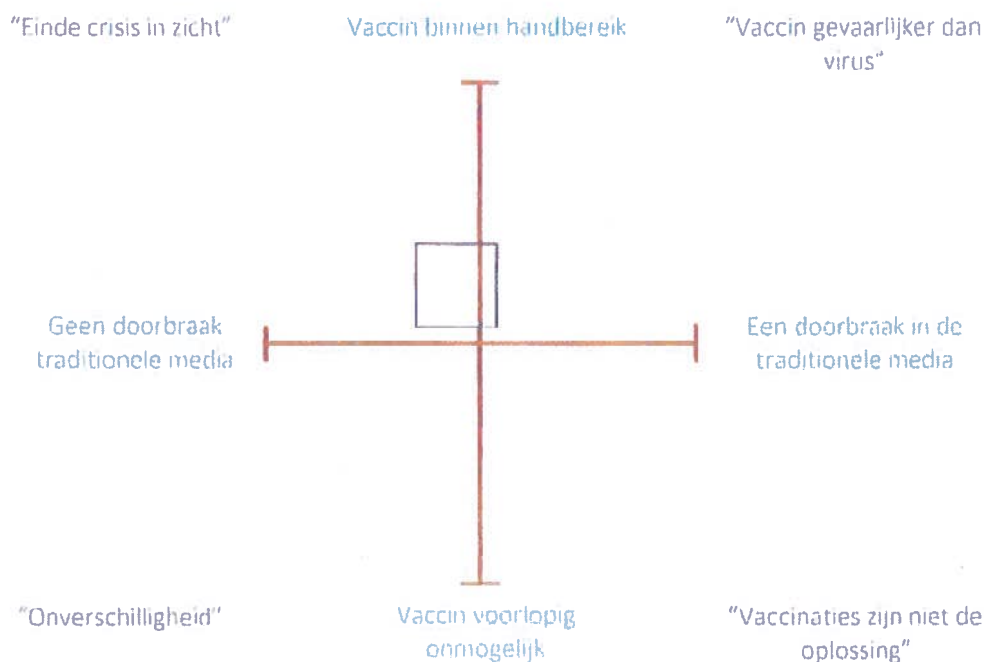
⁵¹ <https://www.dailymail.co.uk/world-news/article-899481.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁵² <https://deanderekrant.nl/nieuws/de-andere-krant-media-2020-11-02> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁵³ <https://viruswaarheid.nl/informeren/start-voorbereiding-media-rechtszaken/> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

[8] Vaccinatie-narratief

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse. Dergelijke is er geen schatting van de verdeling van het aspec

Samenvatting: Vaccinatie-narratief

Dit narratief trekt de veiligheid van vaccins in het algemeen in twijfel. Het narratief richt zich voornamelijk op de gezondheidsrisico's van vaccins en een onverantwoorde, te snelle ontwikkeling van vaccins. Het narratief is ontstaan uit de theorie dat [REDACTED] een vaccin zou gebruiken om de wereldbevolking te beïnvloeden (zie voor volledig narratief bijlage 4).

Subconclusie: "Einde crisis in zicht"

Er zijn geen ontwikkelingen wat betreft de diverse lopende vaccins. Diverse farmaceutische bedrijven die door de EU aangekochte vaccins ontwikkelen, waaronder AstraZeneca en Pfizer, maken in de komende weken waarschijnlijk de resultaten van de laatste testfase bekend. Als de resultaten positief zijn, starten de eerste vaccinatieprogramma's waarschijnlijk begin volgend jaar.⁵⁴

In de alternatieve en de (niet-)traditionele media is er weinig aandacht voor het narratief. Dit komt mogelijk doordat de media zich de afgelopen week vooral hebben gericht op de ontwikkeling van het aantal besmettingen en de gedeeltelijke lockdown. Een enkel bericht gaat in op de zorgen over de effectiviteit van de ingekochte vaccins, omdat de testresultaten mogelijk een vertekend beeld geven. De effectiviteit op mensen met een verhoogd risico is niet geheel duidelijk, omdat gedurende de ontwikkeling van vaccins uit veiligheidsoverwegingen voornamelijk op mensen wordt getest die juist niet tot de risicogroep behoren.^{55 56}

⁵⁴ <https://www.bbc.com/news/health-51655497> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁵⁵ <https://nos.nl/artikel/2354548-welopen-de-kans-dat-een-coronavaccin-maar-matig-effectief-is.html> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

⁵⁶ <https://www.nporadec1.nl/binnenland/27352-om-lid-bonten-snel-vaccin-kan-bete-vaccin-in-de-weg-slaan> (Geraadpleegd op 2 november 2020)

[8] Vaccinatenarratief

Implicatie: Des-/misinformatie waarschijnlijk gericht op uitvergroten onduidelijkheid effectiviteit
Acties in de sociale laag van het 7-lagen model, zoals transparante berichtgeving over testresultaten en waarborging van de veiligheid, zorgen er waarschijnlijk voor dat aandacht voor het narratief afneemt. Groeperingen gebruiken des-/misinformatie waarschijnlijk om reeds bestaande onduidelijkheid en twijfel over de effectiviteit van diverse vaccins te versterken. Dat kan er voor zorgen dat het narratief opleeft in de virtuele dimensie. Daarnaast kan een eventuele opleving mogelijk leiden tot acties in de fysieke dimensie, zoals de verspreiding van alternatieve kranten, bladen en folders die ingaan op de effectiviteit en gevaren van vaccins. Op deze manier leidt des-/misinformatie mogelijk op de lange termijn tot een mogelijk lagere vaccinatiebereidheid met betrekking tot een COVID-19 vaccin.

Bijlagen

1. Virusnarratief

1.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling virusnarratief

2. Rusland vs. EU narratief

2.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling Rusland vs. EU narratief

3. Vaccinatienarratief

3.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling vaccinatienarratief

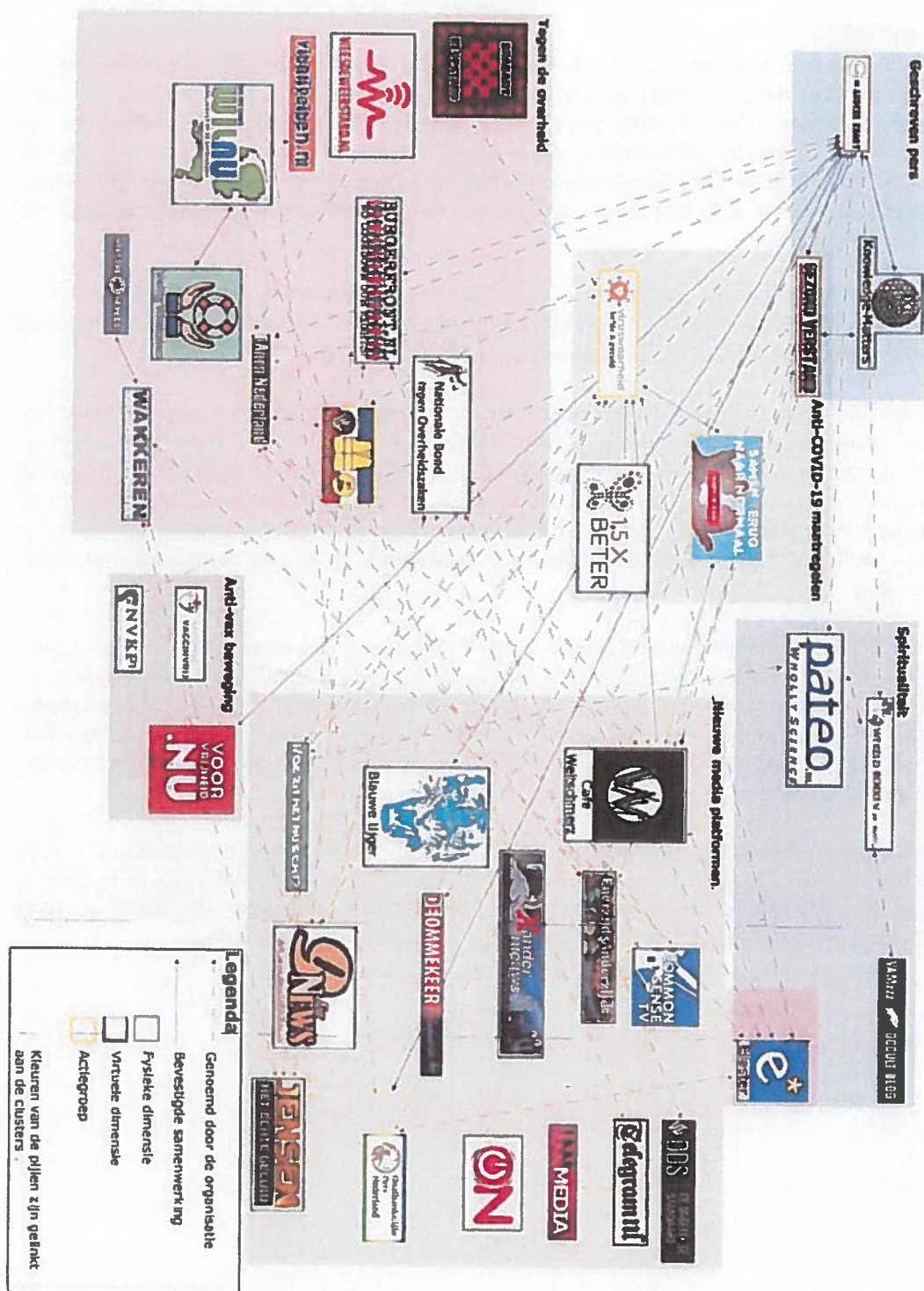
4. 5G-narratief

4.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling 5G-narratief

5. Middellange termijn scenario's

6. Medialandschap Nederland

Bijlage 1

Netwerkoverzicht

Netwerk van organisaties die des-/misinformatie verspreiden met betrekking tot de COVID-19 crisis. De gekleurde vakken tonen een aantal clusters. NB: Niet alle organisaties zijn reeds meegenomen in het netwerk.

Bijlage 2

Virusnarratief

De kern van het virusnarratief is de wetenschappelijke discussie. Normaal gesproken worden verschillende hypothesen uitvoerig getest en onderworpen aan een peer review voordat deze gepubliceerd worden. Echter, door de grote tijdsdruk vindt er momenteel minder kwaliteitscontrole plaats en vindt de discussie omtrent de validiteit van de hypothesen niet meer plaats achter gesloten deuren. Hierdoor ontstaat er onduidelijkheid in het publieke domein over o.a. de rol van verspreiding door aerosolen, het nut van 1,5 meter afstand houden, wondermiddelen en de vraag of kinderen wel of niet besmettelijk zijn.

Het resultaat hiervan is dat (pseudo)wetenschappelijke onderzoeken continu resultaten publiceren die door de media worden overgenomen en voor waar worden aangenomen. Deze worden vervolgens net zo snel weerlegd door andere (pseudo)wetenschappelijke onderzoeken.

Momenteel is een sterke vermenging zichtbaar van verschillende bewegingen en narratieven rondom een kern van desinformatie omtrent het virus. Stichtingen als VirusWaarheid en Smart Exit presenteren zichzelf als 'alternatief RIVM' en pretenderen wetenschappelijke zekerheid in huis te hebben dat het COVID-virus niet gevaarlijk is, dat er nauwelijks mensen aan overleden zijn en vooral dat de COVID-maatregelen schadelijk zijn voor mensen in plaats van nuttig. Door de maatregelen te *framen* als inperking van 'grondrechten' en aanzet tot een 'politiestaat' vindt men aansluiting van andere groeperingen.

Deze combinatie van narratieven en bewegingen heeft zich geuit in een aantal demonstraties, waarbij het uit de hand gelopen protest van 21/06 leidde tot een heftige confrontatie tussen politie en relschoppers. Deze escalatie wordt door de actievoerders en sommige politici gebruikt om het narratief te versterken. Door alle ontstane ophef is VirusWaarheid in de afgelopen weken veelvuldig besproken in de traditionele media en heeft het hierbij herhaaldelijk kans gekregen haar narratief te verspreiden voor een groot publiek.

De grens tussen wetenschappelijk debat en misinformatie is niet altijd scherp in dit narratief, maar duidelijk zichtbaar is dat groeperingen (on)bewust aan de haal gaan met gedeeltelijke, verouderde of niet-relevante informatie om (niet-)handelen m.b.t. COVID-19 te rechtvaardigen. Daarnaast kunnen de tegenstrijdige berichten leiden tot onduidelijkheid/verwarring omtrent de waarheid.

Bijlage 2.1

Mogelijke scenario-ontwikkeling virusnarratief

De kernonzekerheden 'opnieuw aanscherpen maatregelen' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het virusnarratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Virusgekkies"

Na de laatste ronde van versoepelingen is de COVID-crisis beheersbaar gebleven, een nieuwe aanscherping van maatregelen is niet nodig gebleven. Hierdoor is de aandacht voor alternatieve narratieven omtrent het virus afgenomen en worden groepen als VirusWaarheid weinig serieus meer genomen. In traditionele media wordt enigszins spottend teruggekeken op de protesten van de 'Virusgekkies' tijdens de zomermaanden. Indien er ontwikkelingen zijn rondom COVID wordt de uitleg van het RIVM hierover door traditionele media gecommuniceerd en door het merendeel van de bevolking voor waar aangenomen.

Scenario "Tegen het Nieuwe Normaal"

Na de laatste ronde van versoepelingen blijft de COVID-crisis beheersbaar, een nieuwe aanscherping van maatregelen is niet nodig. De discussie rondom de noodzaak van bepaalde 'basisregels' (anderhalf meter afstand houden) blijft een bron van onrust en wordt sinds de zomer al in twijfel getrokken door actiegroepen en belanghebbende ondernemers voor wie deze regel omzetderving betekent. Regelmatig komen aanhangers van dit alternatieve narratief aan het woord in de traditionele media en niet zelden leidt dit tot demonstraties.

Scenario "Noodzakelijk kwaad"

Als gevolg van versoepelingen tijdens de zomermaanden heeft het virus kans gezien om zich te verspreiden in een tweede golf. De overheid ziet zich genoodzaakt de maatregelen opnieuw aan te scherpen om ineenstorting van de zorgcapaciteit te voorkomen. Het RIVM en vooraanstaande virologen kunnen overtuigend aantonen dat het niet naleven van de 'basisregels' tot deze nieuwe uitbraak hebben geleid, waardoor in de traditionele media niet alleen de aandacht voor alternatieve theorieën over het virus is afgenomen, maar deze ook geregeld worden ontkracht.

Scenario "Geen acceptatie"

Na de versoepelingen-tijdens de zomermaanden heeft het virus kans gezien om zich te verspreiden in een tweede golf. De overheid ziet zich genoodzaakt een tweede *lockdown* af te kondigen. Toch zijn actiegroepen erin geslaagd de aandacht van traditionele media vast te houden en zwepen zij de bevolking op tegen de nieuwe invoer van maatregelen. De naleving van de tweede *lockdown* is beroerd en de handhaving ervan wordt door actiegroepen op grote schaal in traditionele media afgeschilderd als 'fascistisch' en 'het product van een politiestaat'. Demonstraties en onrusten komen regelmatig voor.

Bijlage 3

Rusland vs. EU narratief

In het Rusland vs. EU narratief komt naar voren dat de Russische media diverse complottheorieën voeden. Voorbeelden hiervan zijn berichten over het onder druk zetten van kleinere EU-lidstaten door de grotere lidstaten om Russische hulp te weigeren; dat het westen de impact van het COVID-19 virus overdrijft en dat NATO het COVID-19 virus gebruikt als excuus om hun steun aan de Baltische staten te beëindigen. Daarnaast stoken Russische media ook in het vaccinatie-narratief. Wat de Russische media daarmee o.a. proberen aan te tonen is dat Rusland de lidstaten van de EU helpt terwijl de EU/ Europese bondgenoten dat nalaten. Een van de mogelijke doelstellingen kan zijn dat Rusland probeert aan te tonen dat de EU niet in staat is om zijn eigen bevolking te beschermen.

Hoewel er relatief weinig Nederlandstalige desinformatie uit Rusland te vinden is, heeft deze desinformatie indirect wel degelijk invloed op Nederlandse belangen. Met name de internationale organisaties waar Nederland vitale belangen bij heeft, worden geraakt door Russische narratief. Vooral aantasting van het draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor EU-lidmaatschap kan door de verspreiding van desinformatie in potentie schadelijke gevolgen hebben.

Bijlage 3.1

Mogelijke scenario-ontwikkeling Rusland vs. EU narratief

De kernonzekerheden 'eensgezindheid EU' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het Rusland vs. EU narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Europa houdt stand"

De Europese Unie blijkt ondanks de vele crises weerbaarder dan gedacht. Russische desinformatie gericht op het tegen elkaar uitspelen van landen vindt geen doorgang bij traditionele media en is daardoor weinig effectief. Na initiële verdeeldheid weten de Europese leiders eensgezind een akkoord te sluiten dat een stabiel fundament biedt voor herstel in de nabije toekomst. Het draagvlak voor de EU neemt in de Nederlandse samenleving niet significant af.

Scenario "Eurosceptis"

Nederland en overige EU lidstaten worden gericht beïnvloed door Russische desinformatiecampagnes. In de traditionele media worden op grote schaal narratieven overgenomen die verdeeldheid tussen Europese landen en de vermeende incompetentie van de Europese instanties uitvergrooten. Sommige politici gebruiken de alternatieve narratieven om te scoren onder een euro sceptisch publiek en staan hoog in de peilingen in aanloop naar de verkiezingen. Ondanks kritiek uit de nationale politiek weten de Europese leiders zich te verenigen en een eensgezinde oplossing te vinden voor de crises.

Scenario "Anti-Europese minderheid"

De Europese leiders slagen er niet op tijd in om een gezamenlijke oplossing te vinden voor de huidige crises. Ondanks dat desinformatiecampagnes vanuit Rusland nooit echt het grote publiek hebben gevonden via traditionele media, voelt de Nederlandse regering zich in haar beleid tegenover Europa onder druk gezet door een vocale, anti-Europese minderheid. Ondanks uitgebreide analyses in traditionele media over het nut en belang van de EU voor een handelsland als Nederland klinkt de roep om een 'Nexit' op sociale media en onder politici steeds luider.

Scenario "Nederlands isolationisme"

De Europese leiders slagen er niet in zich te verenigen in een gezamenlijk aanpak om uit de crises te komen. Russische narratieven die de Europese verdeeldheid uitvergrooten gaan op grote schaal rond in Nederland, ook onder traditionele media. Politieke partijen gaan steeds vaker mee met de roep die onder de bevolking rondgaat rondom een Nexit. Op grote schaal wordt gesproken over een terugkeer naar de Gulden, over 'luie Italianen' en 'spilzieke Grieken' en over de noodzaak om de controle terug te vorderen uit Brussel.

Bijlage 4

Vaccinatenarratief

Het vaccinatenarratief trekt de veiligheid van COVID-19 vaccins in twijfel. Momenteel zijn er verschillende vormen van des-/misinformatie over vaccinatieprogramma's zichtbaar. Zo werd het narratief in het begin van de crisis voortgedreven door het idee dat [REDACTED] het virus heeft gecreëerd met het doel om de hele wereldbevolking te onderwerpen aan een vaccinatieprogramma. Bij dit vaccinatieprogramma zouden microchips ingebracht worden die 'de geglobaliseerde elite' in staat stellen om de wereldbevolking te controleren. In een andere theorie wordt aangehaald dat [REDACTED] als doel heeft de wereldbevolking uit te dunnen door middel van een vaccin of dat hij dit virus ontworpen zou hebben om veel winst te maken met de verkoop van verplichte vaccins.

De huidige coronacrisis en het uitzicht op een nieuw, grootschalig vaccinatieprogramma biedt een verdere voedingsbodem voor het vaccinatenarratief. De ontwikkeling van een effectief vaccin is namelijk in een stroomversnelling geraakt. Er zijn verschillende vaccins die op dit moment worden getest en in 2021 klaar voor gebruik moeten zijn. Door de tijdsdruk van het verkrijgen van een vaccin en de toenemende 'vaccin-race' tussen o.a. Rusland en de Verenigde Staten, insinueren anti-vaccinatie groepen dat er minder veiligheidscontrole plaatsvindt. Er worden onder andere vraagtekens geplaatst bij de testfasen van vaccinatieprogramma's en of hierin fases en/of belangrijke onderzoeken worden overgeslagen.

In Nederland zijn er een aantal actiegroepen die het vaccinatenarratief onder de aandacht brengen en op diverse manifestaties komt wantrouwen in vaccinaties terug. Het narratief is zichtbaar in traditionele media, maar wordt voornamelijk uitgedragen in alternatieve media en op sociale media.

Bijlage 4.1

Mogelijke scenario-ontwikkeling vaccinatienarratief

De kernonzekerheden 'ontwikkeling vaccin' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het vaccinatienarratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Einde crisis in zicht"

De ontwikkeling van een effectief vaccin is in een stroomversnelling geraakt na belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen. Hierdoor lijkt het reëel dat er binnen afzienbare tijd een vaccinatieprogramma opgezet kan gaan worden tegen COVID. Het anti-vaccinatie narratief leeft onder de bevolking, maar het weet vooralsnog niet veel aandacht of aanhang te genereren. Daarentegen is in de traditionele media het officiële narratief over hoe het vaccin een einde kan maken aan de COVID-19-crisis dominant.

Scenario "Vaccin gevaarlijker dan virus!"

De ontwikkeling van een effectief vaccin is in een stroomversnelling geraakt na enkele belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen. Hierdoor lijkt het reëel dat er binnen afzienbare tijd een vaccinatieprogramma opgezet kan gaan worden tegen COVID-19. Tegelijkertijd zaaien prominente figuren twijfel over bijwerkingen van dit eerste vaccin en dat een alternatief vaccin, dat pas later beschikbaar wordt, aanzienlijk veiliger is. De discussie laait op in de traditionele media. Anti-vaccinatiebewegingen krijgen in de traditionele media volop ruimte om hun alternatief narratief te presenteren. Het aantal aanmeldingen voor het vaccinatieprogramma ligt lager dan verwacht.

Scenario "Onverschilligheid"

Door onvoorziene tegenslagen in de ontwikkeling van een vaccin moet geconcludeerd worden dat een vaccin niet binnen afzienbare tijd beschikbaar zal zijn. De traditionele media en het grote publiek reageren gelaten, de alledaagse situatie verandert immers niet en de aandacht ligt vooral op de andere zijde van deze crisis: de economische schade. Na initiële berichten over het mislukken van de testfase van het vaccin verdwijnt het onderwerp uit de belangstelling. Hierdoor geniet ook het alternatief narratief relatief weinig aandacht in de traditionele media.

Scenario "Vaccinaties geen oplossing"

Door onvoorziene tegenslagen in de ontwikkeling van een vaccin moet geconcludeerd worden dat een vaccin niet binnen afzienbare tijd beschikbaar zal zijn. Na het uitbreken van een tweede golf met bijbehorende tweede *lockdown* smacht de bevolking naar een oplossing voor de medische en economische malaise waarin het land verkeert. In de traditionele media woedt discussie over de haalbaarheid van een vaccin en ontstaat ruimte voor de vraag of vaccinaties überhaupt nut hebben en niet gewoon gevaarlijke geldverspilling zijn. Dit alternatieve narratief wordt vocaal sterk uitgedragen door bepaalde actiegroepen die hiervoor veel ruimte krijgen in landelijke kranten en talkshows.

Bijlage 5

5G-Narratief

Het 5G-narratief is van januari tot eind juni 2020 prominent in de media aanwezig geweest. Het verhaal dat verspreid wordt is dat mensen door 5G vatbaarder zouden zijn voor COVID-19 doordat het immuunsysteem aangetast zou worden. In een andere variant wordt zelfs beweerd dat 5G het virus zelfs zou verspreiden. De oorsprong van dit narratief is nog onduidelijk. Mogelijk is het ontstaan in België of het Verenigd Koninkrijk en van daar uit verder verspreid via sociale media.

In Nederland bestaan meerdere besloten Facebook-groepen waarin mensen die tegen 5G zijn zich hebben verenigd. De grootste hiervan heeft ruim 33.000 leden en is op 24 maart van dit jaar aangemaakt. Daarnaast kwam de stichting 'Stop 5G NL' met enige regelmaat in het nieuws wegens het kort geding dat zij tegen de Nederlandse staat aanspanden. Deze stichting draagt haar narratief ook uit op haar eigen website.

Ondanks dat dit narratief meermaals ontkracht is en het kort geding verloren is, blijven aanhangers van deze theorie overtuigd van het gevaar van 5G. Zij verwijzen hierbij veelvuldig naar (pseudo-) wetenschappers uit de hele wereld die over de gevaren van 5G schrijven. Officiële metingen geven nog altijd geen indicatie dat de straling daadwerkelijk gevaarlijk is of gezondheidsschade op zou leveren.

De stichting heeft aangegeven in hoger beroep te gaan tegen de uitspraak van het kort geding. Alleen indien het hoger beroep wordt gewonnen, is het waarschijnlijk dat het 5G-narratief zal doorbreken in de traditionele media. In dat geval zal het aan invloed winnen, anders dooft het waarschijnlijk uit.

Bijlage 5.1

Mogelijke scenario-ontwikkeling 5G-narratief

De kernonzekerheden 'voortzetting zendmastbranden' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het 5G-narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Vandalisme"

Na het verloren hoger beroep vinden gedurende de zomermaanden meerdere zendmastbranden plaats, uit politieonderzoek blijkt dat het nog altijd om eenmansacties gaat. Af en toe ontstaan er tijdelijk en lokaal wat problemen in het communicatienetwerk, maar de uitrol van 5G wordt niet serieus verstoord en de zendmastbranden zorgen in het algemeen voor afkeer tegen anti-5G activisten. Aangezien niemand op grote schaal hinder ondervindt van het nieuwe netwerk is er geen aandacht voor de inhoud van het alternatieve narratief in de traditionele media.

Scenario "5G is niet oké"

De rechter gaat tijdens de behandeling van het hoger beroep mee met de actiegroepen die beweren dat er nog niet voldoende onderzoek is gedaan naar de effecten van 5G-straling op de volksgezondheid. De overheid is daardoor genoodzaakt de uitrol van 5G tijdelijk stop te zetten. Daarnaast is deze uitspraak ook het startschot voor een nieuwe golf van zendmastbranden. Traditionele media proberen de rechterlijke uitspraak te doorgronden door regelmatig activisten uit te nodigen voor interviews in kranten en talkshows op TV, hun boodschap heeft door de rechterlijke uitspraak aan legitimiteit gewonnen.

Scenario "Narratief dooft uit"

Nadat de politie een aantal verdachten arresteert komt er vrij abrupt een einde aan de zendmastbranden. De activisten verliezen het hoger beroep en de uitrol van 5G verloopt voorspoedig, waardoor het narratief steeds meer uit beeld verdwijnt. Mensen ervaren geen last van 5G-frequenties en het narratief lijkt daardoor steeds ongeloofwaardiger. De traditionele media heeft totaal geen aandacht meer voor het onderwerp en het narratief zakt weg naar een zeer kleine kring op sociale media waar complottheorieën rondom technologie altijd al rondgaan.

Scenario "Stralingsdebat"

De rechter gaat tijdens de behandeling van het hoger beroep mee met de actiegroepen die beweren dat er nog niet voldoende onderzoek is gedaan naar de effecten van 5G-straling op de volksgezondheid. Dit leidt weliswaar niet tot een toename van het aantal zendmastbranden, maar is wel het startschot voor een breed maatschappelijk debat in de traditionele media over de noodzaak van steeds verdergaande technologie en de impact die dat mogelijk zou kunnen hebben op de volksgezondheid. De anti-5G activisten zijn hierin een vocale groep die regelmatig verschijnen in traditionele media en uitgebreid de kans krijgt haar verhaal te doen.

Bijlage 6

Middellange termijn scenario's

Onderstaande scenario's zijn gebaseerd op een vast aantal drijvende krachten achter des-/misinformatie. Over deze drijvende krachten worden onderbouwde aannames gedaan, die leiden tot een *baseline* scenario (het meest waarschijnlijke). Vervolgens wijzigen we één van de onzekere aannames om tot een plausibel alternatief scenario te komen. Tot slot wijzigen we een aanname waarvan het zeer onwaarschijnlijk is dat deze zal veranderen om tot een *wild card* scenario te komen.

Scenario "*Baseline*"

Het bereik van en vertrouwen in de NPO en traditionele media blijft groot. De traditionele media blijven de overheid bovendien steunen, dus zelfs met het uitbreken van een tweede golf in het najaar blijft de grote meerderheid van de Nederlandse bevolking overtuigd van de effectiviteit van de Nederlandse aanpak. De tweede golf wordt tijdig gesignaleerd en blijft beheersbaar. De verslapping rondom het naleven van coronamaatregelen zet door. In aanloop naar de verkiezingen groeit de invloed van des-/misinformatie op bestaande maatschappelijke spanningen met als doel het politieke debat op scherp te zetten. Politici en beroemdheden zijn dan ook steeds vaker verspreiders van des-/misinformatie.

Scenario "*Plausible alternative*"

Het bereik van en vertrouwen in de NPO en traditionele media blijft groot. De traditionele media blijven de overheid bovendien steunen, dus zelf met het uitbreken van een tweede golf in het najaar blijft de grote meerderheid van de Nederlandse bevolking overtuigd van de effectiviteit van de Nederlandse aanpak. De tweede golf wordt tijdig gesignaleerd en blijft beheersbaar. De verslapping rondom het naleven van coronamaatregelen door een deel van de bevolking leidt tot afkeer bij de rest van de Nederlanders. De voor- en tegenstanders van maatregelen komen rechtlijnig tegenover elkaar te staan, wat de samenleving sterk polariseert. In aanloop naar de verkiezingen groeit de invloed van des-/misinformatie op bestaande maatschappelijke spanningen met als doel het politieke debat op scherp te zetten. Politici en beroemdheden zijn dan ook steeds vaker verspreiders van des-/misinformatie.

Scenario "*Wild Card*"

Het algemene bereik van de NPO en traditionele media blijft groot. Een grote meerderheid van de Nederlandse bevolking verneemt via deze kanalen het officiële narratief. In de loop van de zomer vindt een doorbraak plaats in de zoektocht naar een effectief vaccin, waardoor het realistisch wordt dat deze in het najaar beschikbaar komt. Er is veel onduidelijkheid omtrent de veiligheid, de werking en de beschikbaarheid van het vaccin. Des-/misinformatie narratieven van verschillende bronnen (anti-vaxx, niet-Europese statelijke actoren, complottheoretici) spelen in op deze onzekerheid. Het resultaat hiervan is dat de Nederlandse bevolking weinig animo heeft om gebruik te maken van het ontwikkelde vaccin.

Bijlage 7

Medialandschap in Nederland¹⁵

LIMC hanteert drie verschillende categorieën media binnen het Nederlandse medialandschap: Traditionele media, Niet-traditionele media en Alternatieve media.

Traditionele nieuwsmedia: Bedrijven en organisaties die vanuit journalistiek oogpunt nieuws en/of actualiteiten aanbieden, gebruik makend van de journalistieke principes van hoor en wederhoor. Deze nieuwsmedia zijn vaak wel gelieerd aan een bepaalde politieke kleur, maar rapporteren wel genuanceerd.

Niet-traditionele media: Nieuwsmedia die niet algemeen nieuws en/of actualiteiten aanbieden, maar bijvoorbeeld specifiek over een bepaald onderwerp of vanuit een bepaalde blik op de wereld. Deze nieuwsmedia kunnen minder genuanceerd zijn dan traditionele nieuwsmedia, of volledig ongenueanceerd.

Alternatieve media: Bronnen die een alternatieve zienswijze bieden dan de (niet) traditionele media.

Traditionele media

- Algemeen Dagblad (AD)	- NRC
- De Telegraaf	- NU
- De Volkskrant	- Reformatorisch Dagblad
- Het Financieel Dagblad	- RTL Nieuws
- Het Parool	- Trouw
- Metronieuws	- Tweakers
- Nederlands Dagblad	- NOS

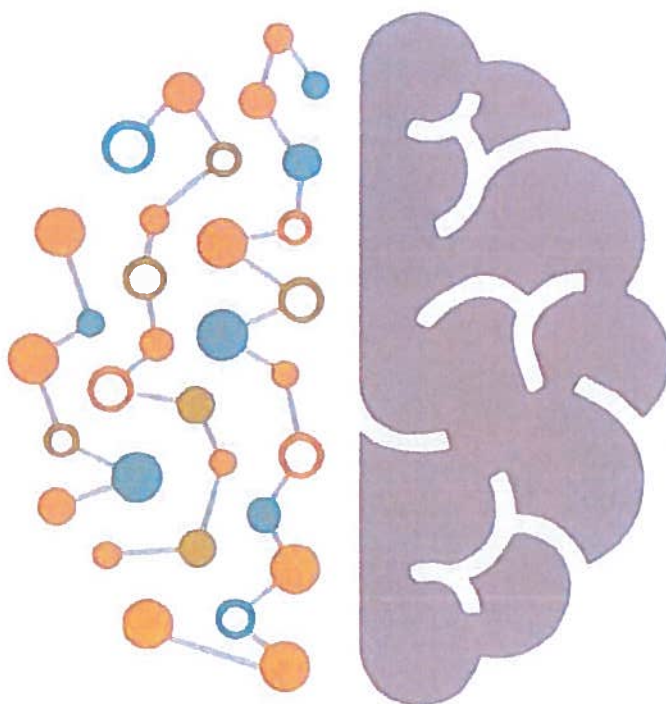
Niet-traditionele media

- De Dagelijkse Standaard	- Joop
- Dumpert	- Libelle
- Elsevier	- LINDA
- Geenstijl	- Shownieuws
- Hart van Nederland	- Vrij Nederland
- In de Buurt	

Alternatieve media

- Actiegroep Containment Nu	- Stichting Vaccinwrij
- Boublog	- Stop 5G NL
- Café Weltschmerz	- The Post Online
- Common Sense TV	- Veren of Lood
- [REDACTED]	- VirusWaanzin/VirusWaarheid
- Frontnieuws	- WantToKnow
- Nationale bond tegen overheidszaken	- Welingelichte Kringen
- Ongehoord Nederland	- Xandernieuws
- Saltmines	

¹⁵ LIMC wekelijks update brief 20200622 Medialandschap

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

@

CONTACT US

LKol Tonnetkazerne
Eperweg 141
8084 HE 't Harde
Gebouw 230

@

limc@mindef.nl